

Beleidsmakers kunnen niet om duurzaam bodembeheer heen

Bodems spelen een centrale rol in klimaatregulering, voeding met hoge voedingswaarde, landbouw en biodiversiteit. Maar ondanks hun belang voor maatschappij en natuur staan bodems laag op de Europese beleidsagenda. Er zijn echter tal van beleidsmogelijkheden om het Europese bodembeheer toekomstbestendig te maken en de wereldwijde bodemdegradatie tegen te gaan, zegt de EASAC.

Volgens het onlangs verschenen rapport 'Opportunities for soil sustainability in Europe' van de European Academies' Science Advisory Council (EASAC), een samenwerkingsverband van de nationale academies van wetenschappen van de EU-lidstaten, Noorwegen en Zwitserland, blijkt uit recent onderzoek dat beleidsmakers kansen moeten aangrijpen om de Europese bodems en de duurzaam bodembeheer te beschermen. Vanwege onvoldoende steun onder de lidstaten zag de Europese Commissie zich in 2014 genoodzaakt om haar voorstellen voor een Bodemrichtlijn in te trekken. Nog altijd heeft Europa geen goede benchmarks voor duurzaam bodembeheer en moeten de verschillende nationale monitoringsystemen beter op elkaar worden afgestemd. In een recent commentaar ging Elisabeth Köstinger namens het Oostenrijkse Voorzitterschap van de EU in op het belang van bodembescherming, maar vooralsnog is er geen sprake van een gezamenlijke aanpak van de lidstaten.

Mede door toedoen van Nederland is het voorstel voor een EU-bodemrichtlijn ingetrokken. Recent is door het Ministerie van LNV een bodemstrategie opgesteld die aan de Tweede Kamer is aangeboden. Ook in de recente meerjarenvisie van LNV speelt de bodem een grote rol in de voorgestelde kringlooplandbouw. Maar doen we wel genoeg en is het wel voldoende als we alleen de bodem in Nederland beschermen? En wat kan de bodem betekenen voor het Deltaplan voor biodiversiteitsherstel?

De belangrijkste aandachtspunten in het EASAC-rapport zijn de reactie op en aanpassing aan klimaatverandering, ontbossing en blijvend bodemverlies, biodiversiteit, biobrandstoffen, volksgezondheid en het gemeenschappelijk landbouwbeleid.

Klimaatverandering

Volgens het rapport bevat de bodem 2-3 maal zo veel koolstof als de atmosfeer. De EASAC staat achter het '[4 per 1000'-initiatief](#)', bedoeld om het koolstofgehalte in de bodem te verhogen, ondanks dat de eerste schattingen van het vermogen van de bodem om de CO₂-toename in de atmosfeer te compenseren, te optimistisch zijn. Verhoging van het koolstofgehalte van de bodem door toename van het bodemorganische stofgehalte is echter een "no regret" maatregel, doordat dit essentieel is voor de vruchtbaarheid en de structuur van de bodem. Maatregelen om landbouwgronden te verbeteren teneinde de voedselzekerheid te bevorderen en de klimaatverandering tegen te gaan, worden volledig ondersteund. Gezien de grote variatie aan

bodemomstandigheden - zelfs binnen Nederland - is het belangrijk dat boeren gedetailleerde, locatiespecifieke adviezen krijgen.

Intussen gaat er nog steeds koolstof in de bodem verloren door verkeerd gebruik van veengrond en de achteruitgang van moerasgebieden. Bescherming en herstel van het waterpeil en reductie van de intensiteit van het landgebruik in veengebieden is cruciaal om het organische koolstofgehalte in de bodem in de EU en ook in Nederland te behouden en verhogen.

Ontbossing en blijvend bodemverlies

De EASAC is bezorgd dat de ontbossing buiten de EU wordt versterkt door het aanhoudende verlies van landbouwgrond door bodemafdichting (het afdekken van de bodem met ondoordringbaar materiaal, zoals asfalt), de planning van woningbouw-, infrastructuur- en mijnbouwprojecten, zoals zand- en grindwinning. Hierdoor verdwijnt landbouwgrond, waardoor de vraag naar geïmporteerde landbouwproducten toeneemt en daarmee de ontbossing in exporterende landen wordt versterkt. Bij de planning dergelijke projecten dient het vermogen van de bodem om voedsel te produceren en allerlei andere ecosystemendiensten te leveren, zo min mogelijk te worden aangetast.

Biodiversiteit

De EASAC wijst erop dat de biodiversiteit boven de grond wordt beschermd door de Habitatrictlijn, Natura 2000 en andere biodiversiteitsgerichte maatregelen, maar dat alles wat boven de grond groeit en leeft, afhankelijk is van de biodiversiteit van de onderliggende bodem. De bodem zelf kent immers een uitzonderlijke diversiteit met duizenden soorten in een handjevol aarde! De bodem wordt echter niet genoemd in in deze beleidsrichtlijnen. Daarom moet bij biodiversiteitsinitiatieven zoals het Deltaplan voor Biodiversiteit ook de bodem en de bodembiodiversiteit worden meegenomen.

Biobrandstoffen

In het biobrandstoffenbeleid en aanpalend beleid moet het bodembeheer in aanmerking worden genomen. Sommige gewassen, zoals mais, zijn nadelig voor bodem, terwijl andere gewassen, zoals wilgenplantages, de bodem juist kunnen verbeteren.

Volksgezondheid

De EASAC wijst erop dat het gebruik van antibiotica bij mens en dier zorgwekkend is vanwege de gevolgen daarvan voor de biodiversiteit van de bodem, de kans op nieuwe vormen van antibioticaresistentie in de bodem en de gevolgen voor het vermogen van de bodem om mens-, dier- en plantpathogenen te onderdrukken. Er is meer inzicht nodig in de rol van bodem- en gewasveredeling om te voorkomen dat gewassen met een hogere opbrengst lagere concentraties micronutriënten bevatten.

Gemeenschappelijk landbouwbeleid

De druk op de landbouw om op de korte termijn maximaal financieel rendement te behalen kan onverenigbaar zijn met duurzaam bodembeheer op de lange termijn. Bij de volgende herziening van het GLB moeten daarin specifieke targets voor verbetering van de duurzaam bodembeheer worden opgenomen.

EASAC wijst ook op de behoefte aan deskundig advies over bodembeheer via onafhankelijke advies- en voorlichtingsdiensten, waarvan niet alleen de boeren maar de samenleving als geheel zullen profiteren.

Volgens het EASAC-rapport zouden de EU, nationale instanties en lokale overheden meer beleidsmatige ondersteuning kunnen bieden ten aanzien van bewustwording en voorlichting met

betrekking tot bodems. Er zouden keurmerken kunnen worden ontwikkeld om te laten zien dat boeren duurzaam omgaan met de bodem.

“Bodems worden in hoog tempo aangetast en gaan blijvend verloren door woningbouw, infrastructuur en mijnbouw. Het organische koolstofgehalte in de bodem neemt af, waardoor de kans op verdere opwarming van de aarde en aantasting van de vruchtbaarheid, structuur en waterbergend vermogen van de bodem toeneemt. De Europese Unie kan hier niet omheen. De aantasting van het milieu heeft ook gevolgen ook voor de volksgezondheid en de economie”, aldus professor Michael Norton, directeur Milieu bij de EASAC.

“Bodems leveren de voedingsstoffen, water, zuurstof en ondersteuning die landbouwgewassen en natuurlijke vegetatie nodig hebben om te groeien, en daarnaast beperken ze overstromingsrisico's, zorgen ze voor waterzuivering, bevatten ze enorme hoeveelheden koolstof en ondersteunen ze een biodivers ecosysteem dat ziekteverwekkers in de bodem onderdrukt en nieuwe antibiotica kan opleveren. Bodems zijn geen vanzelfsprekendheid: ze zijn niet-hernieuwbaar, althans niet op afzienbare termijn”, aldus professor Wim van der Putten van de KNAW.

Opmerkingen voor de redactie

Het debat over bodembeheer in de EU kwam tot stilstand nadat de Europese Commissie in 2014 haar voorstellen voor een Bodemrichtlijn introk. Internationaal neemt daarentegen de aandacht voor de bodem toe sinds het Internationale Jaar van de Bodem in 2015 en initiatieven naar aanleiding daarvan, waaronder de duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's). Bovendien zijn veel toeleveringsketens en de circulaire economie afhankelijk van de bodem en de bijbehorende ecosysteemdiensten, zodat de huidige wereldwijde bodemdegradatie (12 miljoen hectare per jaar) een bedreiging vormt voor de toekomstige voedsel- en grondstoffenvoorziening en het welzijn van de mens.

Gezien het intrekken van het voorstel voor een bodemrichtlijn door de EU heeft de EASAC een studie uitgevoerd naar de Europese bodems en de duurzaamheid daarvan om te zien hoe deze toch beschermd kunnen worden en op de beleidsagenda kunnen worden geplaatst. De uitkomst was dat er verschillende manieren zijn om de bodem te beschermen, ook zonder bodemrichtlijn, maar dat het wel hoog tijd wordt om daar werk van te maken.

Aan dit project is twee jaar gewerkt onder leiding van de KNAW en een werkgroep van deskundigen. Het volledige rapport staat op de [website van de EASAC](#) en geeft in hoofdstuk 7 nadere informatie over beleidsopties om duurzaam bodembeheer te verbeteren.

Over de European Academies' Science Advisory Council (EASAC)

EASAC is formed by the national science academies of the EU Member States, Norway, and Switzerland, to collaborate in giving advice to European policy-makers. EASAC provides a means for the collective voice of European science to be heard. Through EASAC, the academies work together to provide independent, expert, evidence-based advice about the scientific aspects of European policies to those who make or influence policy within the European institutions.

Contactgegevens

Prof. Michael Norton
EASAC Environment Programme Director
E-mail: Michael.Norton@easac.eu
Mobiel: +44-1763-853130

Prof. Wim der Putten
Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW)
E-mail: w.vanderputten@nioo.knaw.nl
Mobiel: +3 16 51193157

Mw. Molly Hurley-Depret
EASAC Head of Communications
E-mail: Molly.Hurley-Depret@easac.eu
Mobiel: +352 691 112 882
Vaste lijn: +352 26 68 91 21